

TEVFİK FİKRET'İN KALEM HAYATI ÜZERİNE

İhsan SAFİ*

On the“Kalem” Life of Tevfik Fikret

In this article, “Kalem” life of Tevfik Fikret is studied under the light new documents and information.

Keywords: Tevfik Fikret, Kalem, to resign, journal-denunciation, rejection of salary.

Tevfik Fikret`in kalem hayatıyla ilgili bazı noktalar şimdiye kadar ondan bahseden çalışmalarda tam yerine oturmamıştı. Bu kaynaklara baktığımızda onun çalıştığı kalem, burada çalıştığı süre, buradan istifa etmesinin sebebi ve buradan aldığı maaşı gibi konular üzerinde farklı farklı şeyler yazılmış, birbirleriyle çelişen ifadeler kullanılmıştır.

Önce çalıştığı kalem üzerinde duralım.

Mehmet Kaplan¹, Kenan Akyüz² Rıza Tevfik,³ İsmail Hikmet Ertaylan⁴ İbnülemin Mahmut Kemal İnâl⁵ Tevfik Fikret`in ilkin Hariciye İstişare Kalemi`ne girdiğini söylerler. Fakat Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-i Ahval defterlerindeki Tevfik Fikret`in hâl tercümesinde onun önce İstişare Odası`na değil 22 Muharrem 1306/28 Eylül 1888`de Hariciye Nezareti Umur-ı Şehbenderi Kalemi`ne girdiği yazılıdır. İstişare Odası`na ise 11 Safer 1306 /17 Ekim 1888`de nakledilmiştir. 16 Zilhicce 1306 /13 Ağustos 1889`da ise İstişare Odası muavini olur. Bu tarih Kenan Akyüz`de yanlış olarak 15

• Arş. Gor . İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

1 Mehmet Kaplan, *Tevfik Fikret Devir Şahsiyet Eser*, 2 bs., Dergâh Yay . İstanbul 1987. s 74

2 Kenan Akyüz, *Tevfik Fikret*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay . Ankara 1947, s.29

3 Rıza Tevfik, *Tevfik Fikret Hayatı Sanatı Şahsiyeti*, İnkılap Kitabevi. İstanbul 1945, s 24

4 İsmail Hikmet Ertaylan, *Tevfik Fikret Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri*, İstanbul 1963. s 43

5 İbnülemin Mahmut Kemal İnâl, *Son Asır Türk Şairleri*, C'4. 3 bs , Dergâh Yay . İstanbul 1988. s 1920

Ağustos şeklindedir.⁶ (Adnan Akgün de bu tarihin miladiye çevrilmesinde 14 Ağustos diyerek hata etmiştir.⁷ Doğrusu 13 Ağustos olacaktır.⁸) Kendisine 16 Şaban 1308 / 27 Mart 1891’de Encümen-i Hariciye kıtabeti ek bir memuriyet şeklinde verilir.⁹ Böylece Fikret’in, kaynakların bahsetmediği iki kalemde daha çalıştığı da ortaya çıkmış oluyor.

Bu düzeltmeyi yaptıktan sonra istifası meselesine geçelim.

Mehmet Kaplan, Tevfik Fikret’in kalemden bir sene kadar bile çalışmadan, maaşını alamaması yüzünden, istifa ettiğini söyler: “Devrin bütün memurlarını bedbaht eden işlerin bozukluğu icabı, Fikret’in de, İstişare Odası’ndan maaş alamayışı, onu bir seneye kalmadan istifaya sevk eder.”¹⁰

Tevfik Fikret’in kalemden arkadaşı olan İsmail Hikmet Ertaylan’ın halazadesi Nazım Bey; Fikret’in istifasına sebep olarak onun kalemde gördüğü kötü muameleyi, kalemin kötü yapısını, maaş alamamasını ve Fikret’in ruh yapısını gösterir: “Fikret bizim kaleme geldi. Kendisini kimse tanımıyor, kendisi de kimse ile görüşmüyordu. İlk arkadaşı ben oldum. Fikret vaktinde gelir, yerine çekilir, bazen bir şeyler karalar, çok zaman resim yapardı. İki kalem darbesiyle arkadaşlarını kâğıt üstünde yaşatırdı. Bilmem neden! Arkadaşlarımız Fikret’ten kaçınırdı. Onun öyle ezici bir vakarı vardı ki herkesi karşısında küçültür, herkesi kendisine hürmete mecbur ederdi. İşte bu hâl arkadaşlarımızı, hatta amirlerimizi, mümeyyizimizi, baş kâtibimizi rahatsız ederdi. O zaman Fikret’i kimse tanımıyor onun nasıl büyük bir insan olduğunu kimse takdir edemiyordu. Mümeyyiz bile onu incitmek, onun vakarını bilâ-sebeb kırmak istiyordu. “Tevfik Bey şunları yazar mısınız?” diye verdiği kâğıtlar kendisini uzun geceler uykusuz bıraktığı hâlde halledilemeyen, haftalarca masanın üstünde pinekleyen en çapraşık, en anlaşılmaz evrak olurdu. O hiçbir şey söylemeden onları alır, sessizce açar, keskin nazarlarıyla birer kere süzerek masanın önüne bırakıverir. Beyazlık bir kâğıt üzerine birkaç satır yazar ve sonra yine resimlerine, krokilerine avdet ederdi. Gözlüğünün kenarından gizli gizli bakan mümeyyiz onu resimle meşgul görerek iyi bir fırsat bulduğuna hükmeder, müstehzi bir tavırla : “Kâğıtlar bitti mi efendim?” diye sorar, cevaben ezici bir sükût ile tebyiz edilmiş birkaç kâğıt alırdı. Aldığı kâğıtları saatlerce okur, diğer evrakı karıştırır, önüne bakardı. Bu bakışta öyle derin bir mahcubiyet, öyle aşikâr bir mazeret dileyiş vardı ki Fikret onu görmemek için krokilerine dalmağa kendini mecbur addederdi. Birinci defa

6 Kenan Akyüz, age., s. 32.

7 Adnan Akgün, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümelere XIV, Mehmet Tevfik Fikret”, *Yedi İklim*, Nr 44, Aralık 1993.

8 Yücel Dağlı, Cumhure Üçer, *Tarih Çevirme Kılavuzu*, C:V, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1997, s. 278.

9 Adnan Akgün, agm.

10 Mehmet Kaplan, age , s 74.

yazdığı kâğıdın müsveddesini sordular... doğrudan doğruya beyaza çekmişti. Yazdığı yazıların tashih olduğunu görmedik. Az zaman sonra bu büyük adamın huzûr-ı mahviyetinde bütün arkadaşları adeta mütezellilâne eğilmek mecburiyetini hissetmişlerdi. Bir müddet sonra Fikret çekildi, istifa etti. Memuriyet hayatı onun yüksek ruhunu sıkıyordu.”¹¹

Kenan Akyüz de kitabında bu alıntıyı yaparak Fikret'in kaleminden ayrılmasına sebep olarak orada maruz kaldığı kötü muameleyi gösterir: “Hiçbir iş yapmadıkları hâlde çok iş yapıyor, aldıkları maaşı hak ediyor gibi görünmeye alışan kalem efendileri, onun bu hâlini hazmedemediler ve taarruza geçtiler. Onu rahatsız etmek, kendilerine göre çapraşık olan işleri ona yükleyerek darda bırakmak, mahcup etmek, kanaatini değiştirmeye mecbur tutmak istediler. Fakat onun ağırbaşlı ve üstün şahsiyeti önünde, ellerini ovuştura ovuştura, boyunlarını büke büke gerilemeye mahkûm kaldılar. Fikret bu sıkıntıya fazla dayanamadı. Birkaç ay sonra istifa etti, ayrıldı.”¹²

Muallim dergisinde neşredilen “Fikret'in Resmi Hayatı” adlı yazıda istifanın sebebi olarak Tevfik Fikret'in şahsiyeti gösterilir: “Fikret mektepten çıktıktan sonra Ticaret Mektebi'nde hüsnühat muallimliğiyle maarif hayatına girmiş ve Bâb-ı Âlî Umûr-ı Hukukıyye Kalemi'nde küçük bir müddet bir vazife deruhte eylemiş ise de kendi serazat hayatıyla bunu telif edemediğinden terke mecbur olmuştur.”¹³

Mehmet Kaplan da bu duruma değinir: “Fikret'e göre sanatkâr böyle âdi işlerle uğraşmağa mecbur kalmamalıdır. Senelerce aynı haletiruhıyeyi muhafaza eden şair Evkaf nezaretinde kâtip olduğunu söyleyen ressam Şevket'e: "Ne kadar garip! Ressam ruhu, ressam hissi taşıyan bir genç kemal-i meskenetle iskemle üzerinde akşama kadar yazı yazsın, hem de ne yazılar değil mi efendim" diyerek onu, yirmi senedir kapısında çalıştığı daireden alır, Galatasaray'a götürür.”¹⁴ Burada şu açıklamayı da ekleyelim. İstişare Odası'nda pek iş olmadığı yazımızda daha önce geçmişti. Onun söylediği akşama kadar yazı yazma meselesi Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Odası'ndadır. Buranın işi çoktur. Fikret tekrar eski işine dönmek ister: “Beş yüz kuruş maaş benim idareme kâfi değildir. Ben maişet için, hariçte dahi çalışmaya mecburum. Halbuki Muhimme Kalemi'nin vezaifi buna müsaade etmez. Hem maaş almak, hem sık sık kaleminden ayrılmak da benim elimden gelmez. Ben maaşımla yine İstişare Odası'na iade olunursam orada verilen

11 İsmail Hikmet, *Muallim: Nüsha-ı mahsusa*, 1333, s 482-483

12 Kenan Akyüz, age , s. 31

13 *Muallim Nüsha-ı Mahsusa*, 1333, s 530

14 Mehmet Kaplan, age , s.74

evrakı gece evimde yazarım, aldığım aylığın hakkını öderim. Gündüzleri de serbest olarak hariçte çalışırım, te'min-i maişet eylerim.”¹⁵

İsmail Hikmet Ertaylan, Fikret'in memuriyete tahammül edemediğinden dolayı istifa ettiğini söyler: “Böyle ömür çürüten, hiçbir işe yaramayan, işlere ancak akrabalarının zoruyla, vakit öldürmek için giriyor ve sonunda da tahammül edemiyerek çıkıyor.”¹⁶

Rıza Tevfik de bu düşüncededir: “Fikret Babıâli'de ve hattâ hariçte memur olabilecek adamlar sırasına geçemeyeceğini ruhunun olanca nefretiyle göstermiştir.”¹⁷

Buraya kadar verdiğimiz izahattan da anlaşılacağı gibi; Fikret'ten bahseden kaynaklar, onun Hariciye İstişare Kalemi'nden istifa etmesinin sebeplerini: maaşını alamaması, gördüğü kötü muamele, kalemin kötü yapısı, burada yapılacak pek bir iş olmaması ve şair ruhuna aykırı gelmesi gibi farklı sebepler olarak göstermişlerdir.

Bu saydıklarımız üzerinde biraz daha ayrıntılı bir şekilde duralım.

Mehmet Kaplan istifa sebebi olarak yalnızca maaş alamamasını gösterir. Halbuki bir sayfa ileride de (s.75) Ahmet İhsan Tokgöz'ün *Matbuat Hatıralarım* adlı kitabında yazdığı şu sözü nakleder: “Tevfik Fikret'in babası Akkâ mutasarrıfı idi; babasından her ay on beş altın harçlık gelirdi; Aksaray'da mükemmel bir konakları vardı; yani hiçbir şeye ihtiyacı yoktu.” Bu alıntının sonunda da (s.76) kendisi şunları söyler: “Hakikati söylemek lâzım gelirse, Fikret, bütün hayatınca, pek az para sıkıntısı çekmiştir. Onun birçok istifalarında bu cihetin rolü olduğunu hesaba katmağı unutmamalıdır.”

Görüldüğü gibi; Mehmet Kaplan'ın, Tevfik Fikret'in istifa etmesine sebep olarak sadece onun maaşını alamamasını göstermesi, kendi ifadeleriyle de doğru olmamaktadır.

Fikret'in babasından para aldığını Rıza Tevfik de söylemektedir: “Salih Kerâmet Bey, Fikret'e dair mühim kitapta o zamana ait bir vaka hikâye ediyor ki, şairin babasına taallûk eder mühim bir vesikadır. O hikâyeyi hulâsa ederek buraya naklediyorum: (Meşrutiyetin ilk devresinde mühim memuriyetlerde bulunmuş olan maruf adamlardan Ebubekir Hâzım Bey, (1898) de Musul'a vali olarak giderken, Urfa'ya uğrayıp orada üç gün kalmış. Fikret'in babası, o sırada Urfa mutasarrıfı imiş. Fikret de *Servet-i Fünûn*'un edebî riyasetinde parlak bir nam kazanmıştı. Hâzım Bey, ilk defa Hüseyin Efendi ile konuşurken, İstanbul'dan kendisine gönderilen *Servet-i Fünûn*'da Fikret'in güzel bir şiirini görünce cehren okumuş ve çok beğenmiş. Zavallı Hüseyin

15 Kenan Akyüz, age , s 32

16 İsmail Hikmet Ertaylan, age . s 44

17 Rıza Tevfik, age., s.25

Efendi, kendini tutamayarak, -kemali heyecan ile- o şiiri yazan, benim oğlumdur! demiş, ve hemen şikâyete başlayarak: “Hariciyede iyi bır kaleme yerleştirmiştik,¹⁸ ilerlemesini beklerken, günün birinde çıktı gitti böyle şeylerle uğraşiyor. Adam olmadı, ve olamayacak!.. Kendisine göndermekte olduğum parayı da, bu teessürle kestim; memuriyetine ric’at etsin diye!”¹⁹

Yine burada da görüldüğü gibi: Fikret'in kalemdeki maaşa ihtiyacı yoktur. Çünkü babası tarafından ona çok daha fazlası gönderilmekteydi. Maaşını alamadığından dolayı istifa etmiştir hükmü bu açıdan da doğru olmamaktadır.

Burada bir mesele daha ortaya çıkmaktadır. O da; Fikret'in kalemle iltimasla girmesi meselesidir. Bu da dedikodulara sebep olur. Rıza Tevfik bu dedikoduları kabul ederek, Fikret'in Babîâlî'de Sadaret müsteşarı olan Tevfik Paşa'nın sahabeti ve himayeti sayesinde ayda beş yüz kuruş maaşla İstişare Kalemi'ne alındığını, biraz sonra da Sadaret Mektûbî Kalemi, Mühimme şubesine naklolunduğunu söyler. Fakat böyle bile olsa mekteplerde birinci çıkan ve ahlâk numarası da mükemmel olan çalışkan ve uslu efendilerin arkadaşları arasından seçip, iyi memur yetiştirmek için hükümet dairelerine alınması zaten padişahın iradesi iktizasından olduğunu da ilâve etmek mecburiyetinde kalır.²⁰ İsmail Hikmet Ertaylan da Fikret'i kaleme sekiz yüz kuruş maaşla akrabasından Bülbül Tevfik Paşa'nın aldığını söyler.²¹ Fikret bu Paşa'ya bir de şiir takdim etmiştir: “ O zaman Sadaret Mektubi Kalemi Mühimme Şubesi'nin muavini olan -esbak dahiliye müsteşarı -Mehmed Fuad Bey bana gönderdiği mektupta diyor ki: Tevfik Fikret Beyin Tevfik Paşa'ya intisabı vardı. Hatta müşarünileyhin vezaretinde nef'iyane bir terkıbı bend tanzim etmiş ve kendi sıkıldığından vesatatımla takdim edilmiş idi.”²²

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sicill-ı Ahval defterlerindeki Tevfik Fikret'in hâl tercümesinde onun kaleme mülazemetle (“Bir memurluğa geçmek üzere bir daireye maaşsız devam ve hizmet etme”²³ "maaşsız acemilik hizmeti yerinde kullanılır bir tabirdir.”²⁴) girdiği yazılıdır. Yine burada; Tevfik Fikret, 22 Safer 1310 / 15 Eylül 1892 tarihine kadar görev yaptığı

18 Tevfik Fikret'i babasının işe koyduğunu Ali Ekrem Bolayır da anlatır: “Fikret hayât-ı husûsiyyesinde de mesut olamamıştı. Kendisi Mekteb-i Sultânî'den neş'et edince o zaman Tev-kîi-ı Dîvân-ı Hümâyün olan pederi Hüseyin Efendi'nin istihâmıyla Bâbîâlî'de beş yüz kuruş maâşa nâil olabilmiş ise de bilahare pederi veliaht taraftarlığıyla itham olunarak nefyolduğundan Fikret memuriyet hayatında hiç terakkî edemedi.” *Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları*, Haz. Metin Kayahan Özgül, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 455.

19 Rıza Tevfik, age., s.8.

20 Rıza Tevfik, age., s.24-25.

21 İsmail Hikmet Ertaylan, age., s.45

22 Ibnulemin Mahmut Kemal İnal, age., s.121

23 Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*

24 Mehmet Zekî Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*

memuriyetlerin hiçbirinden herhangi bir maaş almamıştır denmektedir.²⁵ Dolayısıyla kaynaklarda geçen şu kadar para maaş aldı şeklindeki sözler bu terceme-i hâle göre yanlıştır. Mülazemeten çalıştığını Fikret'in kendisi de söylemektedir: "Ali Kâmi Bey diyor ki: Fikret merhum, ağabeyimle (İsmail Safa) dertleştikleri zaman Babı Âlideki hizmet ve gayretini anlatır, kendisinin bol vaatlerle avutularak mülâzemeten çalıştırıldığından şikâyet ederdi."²⁶

Fikret okuldan daha yeni mezun olduğundan kaleme mülâzemetle alınmıştır. Para alamayacağı bellidir. Bu yüzden, maaş verilmediği için buradan istifa etmiştir, demek yanlış olmaktadır.

Bu vesileyle Rıza Tevfik'in Babîâli kalemlerini anlattığı şu yazısını buraya almayı uygun gördük: " Babîâli kalemlerinde kabul edilân genç kâtiplere bir müddet staj yaptırırlardı; yani henüz muamelâtta acemi olduklarından dolayı onları, ya pek az maaşla veyahut aylıksız, gündeliksiz çalıştırırlardı. Çıraklığa pek benzeyen bu hizmete (mülâzemet suretiyle kaleme devam etmek) denilirdi. Bu suretle kırk, elli kuruş maaşla bir kaleme on sene devam edip (açık) bekleyen, (yani, herhangi bir sebeple yeri boş kalan bir memurun yerine tâyin olunmak fırsatını gözleyen) efendiler bilirim ki, bu mülâzemet devam ettiği müddetçe, ailelerinden aldıkları tahsisat ile geçinirlerdi; zira maaşlar senede yedi ay çıkar, beş ayı verilemez kalırdı. Halbuki Babîâli kalemlerine devam eden efendiler, şık ve temiz elbise giyinmeye ve Nazırın huzuruna çıktıkları zaman redingot ile takaddüm etmeğe mecbur idiler. Onun için her kâtip bir redingot bulundurur ve odacı o resmî elbiseleri dolabında saklardı. Şüphe yoktur ki, bu (tekellüfler) ayda elli kuruşla, beş yüz kuruşla olur işlerden değildi. Kalemde -herhangi bir sebeple- bir yer açılırsa, ondan kalan maaş hemen o kalem efendilerine taksim olunur ve her birine pek az bir para düşerdi. Sefarethanelerimizde kitabet hizmetleri münhal olursa, b ehemehal gözdelerden biri t ayin o lunurdu. B u seçimde ç ok entrikalar yapıldığı için de şikâyetlere meydan açılırdı. Kimsesizlere daima zammı maaş vadolunur, fakat aslı çıkmazdı. Bunun içindir ki fakir çocukları pek iyi şahadetnamelerle mektepten çıkmış olsalar bile maişetlerini günü gününe temin etmek mecburiyeti ile -amele gibi çalışmağa mahkûm bulduklarından dolayı, öyle elli, altmış kuruş aylıkla bir kalem odasında -senelerce vakit geçirip fırsat kollamağa tâkat getiremezlerdi. Ve bu zaruretin ibrâmiyle, gümrük, karantina, Düyûn-i Umûmiye daireleri gibi veyahut tramvay, şimendifer, Şirket-i Hayriye gibi -maaşları hâsılattan tediye olunan- kumpanyalarda hizmet etmeyi tercih ederlerdi, ki bu hareket onlar için pek mâkul ve tabîidir. .. Babîâli'ye ve hususâ Hariciye nezareti kalemlerine bu suretle kâtip seçmek u sulü, e n parlak mevkilerin ve mesleklerin ve bilhassa

25 Adnan Akgün, agm.

26 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, age., s.1921.

hariciye memuriyetlerinin mümtaz bir sınıfa inhisarını mucip olmuştu, ve bizde -tam manasıyla ve bütün evsafıyla hukuku mevrusesi ve imtiyazıyla bir aristokrasi sınıfı olmadığı halde -sahte bir aristokrasi peyda olmağa başlamıştı.”²⁷

Yukarıda istifa etmesinin sebepleri olarak söylenen-maaşını alamamasının dışında-, gördüğü kötü muamele, kalemin kötü yapısı, burada yapılacak pek bir iş olmaması ve şair ruhuna aykırı gelmesi gibi sebeplere gelince, eğer bunlar da tam sebepler olsaydı Fikret'in istifa ettikten sonra tekrar aynı kaleme dönmemesi gerekirdi. O tekrar bu kaleme dönmüş ve uzun müddet burada çalışmıştır.²⁸ Bu da bize başka sebepleri düşündürüyor.

Tevfik Fikret'in Hariciye İstişare Odası'ndan istifa ettiğine dair kaynak kalem arkadaşı Nazım Bey'in anlattığıdır. Başka bir belge yoktur. Bunun ne zaman olduğuna dair bir tarih de yoktur. İsmail Hikmet Ertaylan 1333 senesinde bunu ondan nakleder. Yanı 23 sene sonra. Kenan Akyüz ve Mehmet Kaplan da bu dergiden alarak İstişare Odası'nda iken istifa ettiklerini söyler. Bu hatıradada o kalemde olduğuna dair bir bilgi de yoktur.

Rıza Tevfik bu istifadan bahsetmez. O, Fikret'in İstişare Odası'ndan sonra girdiği Sadaret Mektubi Kalemi'nin Mühimme Şubesi'nden istifa ettiğini söyler: “ Tevfik Paşa biraz sonra Fikret'i Sadaret Mektubî Kalemi'nin Mühimme Şubesi'ne naklettiriyor, Fikret o zamanlar evli bulunduğu için, ailesinin maişetini temine kifayet etmeyen beş lira maaştan maada hariçten de -kalemin emeğiyle- birkaç kuruş daha kazanabilmek ümidiyle tekrar kendisinin İstişare Kalemi'ne iade olunmasını rica etmiş ve bunun sebebini de açıkça söylemiş: Aldığım beş lira maaş, ailemin hayatını temine kifayet etmiyor. Geçinebilmek için hariçte çalışmağa mecburum. Mühimme Kalemi'nin işleri, masa başından beş dakika ayrılmaya müsait değil. İstişare Kalemi'nde, pek öyle değildi. Beni, bu beş yüz kuruş maaşımla yine o kaleme iade ederseniz, evrakı gece evimde hazırlarım. Gündüzün de hariçte bazı işlerle meşgul olarak birkaç para daha kazanırım.” demiş. Pek garip görünen bu teklifi, idare kabul edememiş. Ricası reddolunduğu için de Fikret, hiddetle istifasını verip Babîali'yi terk etmiş ve bir daha yüzünü çevirip de ardına bakmamıştır.”²⁹

Kanaatimize göre doğrusu da bu şekilde olmalıdır. Mektubî Kalemi Mühimme Şubesi'ndeki vazifesinden resmî kaynakların bahsetmemesi onun burada çok kısa bir süre çalışmış olmasından kaynaklanmaktadır. Aldığı maaş da İstişare Odası muavinliğinden ve kendisine ek memuriyet olarak verilen Encümen-i Hariciye kitabetinden olmalıdır. Kaynaklarda bu kalemler karıştırıldığından maaş alıyor gibi görülmektedir.

27 Rıza Tevfik, age , s.25-27.

28 Adnan Akgun, agm

29 Rıza Tevfik, age , s.27-28

Bizim Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulduğumuz ve aşağıya eklediğimiz Rumi 28 Mart 1323 / 10 Nisan 1907 tarihli belge de ise Fikret'in istifa ettiği zaman İstişare Odası Muavini olduğu görülmektedir. İstifa sebebi ise gücendirilmesi olarak gösterilmektedir.

Maaşı ise daha önceleri değil, bu belgenin tarihi olan 10 Nisan 1907 yılının bir kaç ay evveli tarihinde kendisine verilmek istenmiştir. Bu tarihte Fikret Robert Kolej'de öğretmendir ve bu paraya da ihtiyacı yoktur. Aradan epey zaman da geçmiştir. Bu parayı almaması da o kadar büyük bir hadise değildir.

Hele Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, Fikret'in bu hareketini bilerek ve hesaplayarak toplumun yanlış gördüğü bir davranışını düzeltmek için yaptığını söylemesi hiç doğru değildir: “ Bu küçük hareket, belki çok dürüst bir ahlâkın samimî bir tezahürüydü. Belki çok kuvvetli bir ihtirasın sakınılması imkânsız bir aksülâmeliydi. Yani bir nevi tezahürdü, hatta belki de Fikret, bunu tamamiyle farkında olarak, hesaplayarak yapmıştı. Fakat ne olursa olsun, o zamanki cemiyet için lâzım olan bir jest, ücreti sâ'yin hakkı değil, bir nevi âtifet telâkki edenlere verilmiş bir dersti. Ve başkaları, içlerinde kendisinden daha yaşlı, daha şöhretliler de olduğu hâlde, hatta bütün bir cemiyet aksini yaparken yalnız Tevfik Fikret, genç ve isimsiz bir şâir, bir jesti yapabiliyor ve bir idâre ve bir zihniyeti en karakteristik meselesinde utandırıyor.”³⁰

Bu Tevfik Fikret'in hayatına bakılınca da pek doğru bir hüküm olarak görülmez. Onun toplumdaki konumu daha bu hareketi yapacak yerde değildir. Üstelik daha gençtir ve fazla bilinip, tutulmamıştır: “Bununla beraber bu hareket, Fikret'in o sıralarda taşıdığı ruh hâlinin her cephesini ifade etmez. Az sonra görüleceği üzere, o, bu devrede, henüz devrin idaresine karşı politik ve sosyal bir tavır almış değildir. Nitekim kendisi bir seneye kalmadan tekrar aynı kaleme döner, orada yıllarca kalır, hattâ muavinlik payesine yükselir.”³¹

Şimdi bu belgenin yeni harflere aktarılmış hâlini veriyoruz:

B.O.A., YPRK.AZJ, 52/31

Emrullah Efendi	Meclis-i Ma'ârif azasından	Muhît'ül-Maarif müellifidir.
Zarif Bey	" " "	Adliye Nazırı'nın hemşirezâdesidir.
Zıya Bey	" " "	Hazine-i Hassalarından gelmiştir.
Tevfik Bey	Trabzon vilayeti Maarif Müdürü	Tosunpaşazâdedir.

30 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Tevfik Fikret Hayatı, Şahsiyeti, Şiir ve Eserlerinden Parçalar*, Semih Lütfi Kitabevi, İstanbul 1944, s 4

31 Mehmet Kaplan, age , s 75

Azmi Bey	Bursa " " "	Doktor Besim Ömer Paşa'nın biraderidir
Naili Bey	Aydın " " "	Mekteb-ı Mülkiyenin en ıy olarak yetiştirdiklerinden
Halıl Bey	Mekâtüb-i Ecnebiyye Kalemü Mümeyyızı	Damat Galip Paşa'nın sınıf arkadaşlarındandır.
Halıl Edip Bey	Meclis-i Ma'ârif Başkitabeti	Mekâtüb-i İslâmiyye'ye Pek çok hizmet etmiştir.
Cevdet Bey	Meclis-i Ma'ârif Kalemü Mümeyyızı	Mülkiyeden hukuktan mezundur.
Osman Kemal Bey	" " "	" " "
Süreyya Bey	Teftiş ve Muayene Memurlarından	İyi Ermenice de bilir

Faal, ciddi, mukdim, muktedir, afif olarak tanıdığım Maarif memurlarının bâlâda muharrer olan esamısını emr ü fermân-ı hümayûnlarna imtisalen arz ediyorum. Bugün sâye-i şâhânelerinde devlet-i ebed-müddet-ı tacdârilerine her vecih ile hizmete muktedir ve âmâde her sınıftan bir çok adam yetişmiştir. İrade buyurulduğu takdirde bunlardan bile bildiklerimi de arz ederim.

Bâb-ı Âlî'nin İstişare Odası ser-halifesi Arifi Paşazâde Mustafa Bey ile Robert Kolej Mektebi Türkçe muallimi Tevfik Fikret Bey arasında cereyan eden bir vaka sâye-i şâhânelerinde yetişmiş olan erbâb-ı ciddiyet hakkında bir fikir vereceği cihetle hulasaten arzını münasip gördüm.

Birkaç ay evvel ciddiyetiyle iktidarıyla maruf olan Mustafa Bey aylık verildiği zaman İstişare Odası muavinlerinden olduğu hâlde gücendirildiği için terk-ı hizmet eden kezalik an-ciddiyet ve iktidarla maruf Tevfik Fikret Beyin maaşını hasb'el-vazife alır. Bizzat mumaileyhe götürür. Vermek ister. Tevfik Fikret Bey devam etmediği bir yerden emeği geçmediği bir memuriyetten verilen parayı velev ki atifeten olsun kabul edemeyeceğini söyler. Mustafa Bey birçok uğraşır. Tevfik Fikret Beyi iknaa muvaffak olamaz. Ters yüzüne döner. Parayı muhasebe-ı Nezârete ıade eder.

Measır-i hamiyyeti, mehâsın-i ahlâkı her sûdan göze çarpan Türklüğün tekmil-i fezâilî leh'ül-hamd zayı olmamıştır.

Ferman

Fi 28 Mart Sene 1323

Kulları

Abdülkerim Hadı (?)